

Intertextualita v díle Karla Čapka a Dana Wellse

Vypracovala: Kateřina Horáková

Titul předkládané práce je možná maličko zavádějící: nejde o analýzu intertextuality v díle dvou uvedených autorů, ale spíše o prostou otázku, zda ve Wellsově díle (*Partials Sequence*) existují rezonance s dílem Čapkovým (*R. U. R.*), které by šlo označit za natolik silné a průkazné, aby se dalo hovořit o přímé inspiraci. Ale to je koneckonců detail.

Práce je vcelku dobře a kultivovaně napsaná a dobře se čte, pominu-li jistou vleklost v komparativní části. Najdeme nějaké překlepy a neobratné formulace. Je zde např. roztomilá věta „Žádný text neexistuje izolovaně a vždy souvisí s nějakými jemu nadřazenými kategoriemi“ (str. 12; snad nadřazenými?). „Bez ostychu můžeme říci, že (u Čapka) cílové publikum bylo o něco starší než v případě Dana Wellse“ (str. 17; proč bychom se za to taky měli stydět?). Věta „Definovat sci-fi jako jednotný žánr je velice obtížné, jelikož neexistuje jednotná definice“ je tautologie (str. 18). „Parciální jsou jakýsi nadlidé“ (str. 39; má být *jacísi*). A tak dále, ale nejedná se o nic vážného.

První – a kratší – část práce představuje srozumitelné a sympaticky neambiciózní vymezení pojmu intertextu a pojmů s ním souvisejících (hypertext, transtextualita, architextualita a další). Autorka, jak vidno, vychází z Genetta, ale i z Kristevy, Riffattera, zmiňuje Doleželovu rovněž teorii fikčních světů, Eca a na konci práce Rolanda Barthesa. Této části prakticky není co vytknout; autorka zmíněné pojmy přehledně a stručně shrnuje, aniž by se snažila o nějaké závratné spekulace. Podobně neproblematická je i následující kapitola, ujasňující některé žánrové distinkce.

Jistým zklamáním, zdá se mi, je ovšem část komparativní. Pod sofisticky znějící nálepkou intertextuality je v podstatě provedena celkem prostá motivická komparace Čapka a Wellse, která se dá – aniž bych chtěl autorčin přístup ironizovat – shrnout prostou větou: *něco si podobné je a něco si podobné není*. Na to pojem intertextuality vlastně ani nepotřebujeme. Některá autorčina tvrzení se mi navíc zdají poněkud zjednodušující nebo problematická. V následujícím uvádím některá z nich.

Str. 26: Když se hovoří o technickém rozvoji ve dvacátém století, autorka píše: „Ačkoli z autorovy (= Čapkovy) strany převládalo především nadšení, neodpustil si upozorňování na hrozby, které tento rozvoj může představovat“. Uznávám, že je to věc názoru – a samozřejmě o tom lze diskutovat u obhajoby –, ale nějaké zvláštní nadšení zase u Čapka nepozoruji (ani v *R.U.R.*, ani v *Krakatitu*, ani v *Továrně na absolutno*, ani jinde). Naopak ono jeho upozorňování na hrozby mi přijde natolik zásadní, že bych asi neřekl, že si je Čapek „neodpustil“.

Str. 27, ale i jinde: Chápu, že práce není a nemá být *výkladem* Čapkovy hry, ale přesto by se někdy mohlo jít trochu hlouběji. Velmi malá pozornost se věnuje například zmínce o starém a mladém Rossumovi: starý Rossum byl potrhlý vědec, mladý Rossum byl kšeftař. Nezvrtla se celá situace již právě *tady*? Tedy mnohem dříve, než se roboti vzbouřili?

Str. 34: „Ačkoli výroba Robotů způsobila mnoho problémů a konfliktů (...), Domin a jeho spolupracovníci se nechtěli vzdát své vize na (sic!) určitý druh lepšího člověka, který není obtěžován vykonáváním práce a zaměstnáním“. Nezdá se mi, že by Domin měl takto ušlechtilou vizi, spíš naopak.

Str. 36: jako jedna z podobností mezi oběma analyzovanými díly je uváděna následující: „Když si to shrneme, oba autoři si pro svá díla vybrali jako hlavní místo, kde se bude děj odehrávat, ostrovy“. No prosím, jenže se nebere v potaz, že ostrov je v utopistické (nebo antiutopistické) literatuře starý a

zavedený topos (Thomas More, Jonathan Swift, Francis Bacon a mnoho dalších). Tato údajná podobnost tedy není dvakrát překvapivá možná i proto, že oba autoři si prostě přisvojují starou žánrovou konvenci.

Str. 37: „Kromě samotného ostrova je také důležité věnovat pozornost samotnému prostředí děje. Zatímco Wells putuje americkou krajinou, Čapek zůstává v komorním prostředí továrny na roboty. Dá se předpokládat, že je to dobou vzniku dramatu“. To je málo průkazné tvrzení. Zaprvé je to spíš dáno dramatickou formou tohoto Čapkova díla, a za druhé, budiž mi odpuštěno banální tvrzení, je tento rozdíl možná dán tím, že dva různí autoři napsali dvě různé knihy.

Obecně: velmi málo prostoru je věnováno jedné z ústředních otázek Čapkovy hry, totiž co je to lidská duše. Vždy se to odbude tvrzením, že „Helena donutila Dr. Galla, aby začal experimentovat s jakýmsi vlastním vědomím robotů“ (str. 39) apod. Ale Čapek po celou dobu klade otázky podstatně složitější a koncept duše se během jeho dramatu jaksi mění: je duše v zárodečné podobě vědomí bolesti (jak se zdá být naznačeno na začátku)? Je duše láska? Práce? Strach ze smrti? Nebo všechno dohromady? Atd. Opět: vím, že nejde o práci věnovanou výkladu Čapkovy hry, ale zdá se mi, že občas se skutečně nemístně zjednodušuje.

Takovýchto podle mě sporných míst je v práci víc, ale abych věc zbytečně neprotahoval, zmíním už jen odzbrojující odstavec na str. 63, kde autorka řeší vztah mezi Čapkem a Wellsem jako potenciální vztah aluzivní. Cituje Zapletala a říká, že „abychom aluzi mohli interpretovat zcela objektivně, museli bychom předtím vyslechnout jejího autora“ (str. 63). S kouzlivou upřímností se nám sděluje, že autor (Wells) neodpovídal na maily, takže „nejsme schopni objektivizovat, zda se jedná o aluzi či nikoli“, nemluvě o tom, že „samozřejmě pokud by se nám ozval, bylo by nutné zvažovat také skutečnost, že nám autor může lhát“. Raději bych takové formulace v diplomové práci vypustil.

K jakému závěru se dospělo? Dá se na základě „intertextuální analýzy“ prohlásit, že Wells se skutečně přímo inspiruje Čapkem? Odpověď vzhledem k předchozímu není překvapivá: *nevíme*. „Ačkoli jsou si díla v mnohém podobná, jedná se spíše o povrchové podobnosti, které se při hlubším rozboru značně rozcházejí“ (str. 84).

Nechci autorčinu snahu nijak zlehčovat a práce rozhodně není špatná. Zdůraznil jsem coby oponent spíše partie obsahující tvrzení a teze, jichž by bylo v eventuálních dalších pracích lepší se vyvarovat. S klidným svědomím navrhuji hodnocení mezi *velmi dobře* a *dobře* s výrazným příklonem ke dvojce.

Praha, 18. 1. 2020 Josef Fulka